

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ XALQ MUSIQISI

Çıxışının mövzusu üzrə araşdırmalar apararkən, ilk növbədə, «Bəstəkarın yüksək borcu və vəzifəsi» adlı kitabça ilə qarşılaşdım. Bu, 1979-cu ilin 1 oktyabrında H.Əliyevin Azərbaycan bəstəkarları ilə görüşdəki çıxışının mətni idi. Çıxışı dərindən, yeni nəzərlərlə bir daha öyrəndim. Heyrətlənməmək mümkün deyildi. Öz dövrünə uyğun tərtib olunmasına baxmayaraq, bu çıxışı musiqi mədəniyyəti haqqında gələcəyə ünvanlanmış proqram – çıxış, proqram – sənəd kimi qəbul etmək olardı. Burada musiqişünas dəqiqliyi ilə Azərbaycan musiqisi, onun keçdiyi şərəfli yol tarixi inkişaf kontekstində baxılmış, musiqimizin bir sıra nəzəri, elmi, etik və estetik problemləri üzə çıxarılmış, bəstəkar və dövr, bəstəkar və millilik, ənənəvilik, novatorluq, beynəlmiləlçilik və s. məsələlər konkret, dəqiq və ümumiləşdirmə məharəti ilə təhlil edilmişdir. Burada, eyni zamanda, ifaçılıq sənəti, musiqi təhsili, ümumiyyətlə, Azərbaycan musiqisi qarşısında duran vacib vəzifələr müəyyən edilmişdir.

Ardıcıl, məntiqi və sistemli şəkildə qurulan bu çıxış bir çox mətləblərə aydınlıq gətirdi. Bir daha yəqin etdim ki, Respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdən başlayaraq, H.Əliyev bütün sahələrdə, o cümlədən musiqi mədəniyyəti sahəsində də, qarşısına görülməli işlər üzrə proqram – ali ideyalar, böyük məqsədlər qoymuş və həmin ideyaları, məqsədləri bütün fəaliyyəti boyu ardıcıl olaraq yerinə yetirilmişdir. Bir daha əmin oldum ki, son dövrlərdə müxtəlif münasibətlərlə keçirilən tədbirlərdə heyranlıqla dinlədiyimiz çıxışların özülü hələ çox-çox əvvəllər qoyulmuşdur. Musiqi tariximizin bir çox mərhələlərini, hadisələrini doğru yola istiqamətləndirən, müəyyənləşdirən məhz H.Əliyev özü olmuşdur.

Artıq bu çıxışdan 25 ilə yaxın bir dövr keçir. Bu illər ərzində Azərbaycan öz tarixinin bəlkə də ən mürəkkəb, dramatik dövrünü yaşamışdır.

Sovetlər İttifaqının süquta doğru irəlilədiyi 80-ci illər, uğursuzluğa düşər olan “yenidənqurma”, dramatizmlə dolu Qarabağ müharibəsi, faciəvi milli qarşıdurma və nəhayət, xalqımızın əsrlər boyu qəlbində həsrətlə yaşatdığı müstəqillik illəri.

Xalq öz müstəqilliyini və gələcəyini yenə Heydər Əliyevə – tanıdığı, inandığı, bu keşməkeşli illərin mübarizə yollarında daha da mətinləşmiş, güclü bir şəxsiyyətə etibar etdi. Heydər Əliyevin Azərbaycana qayıdışı daha möhtəşəm oldu. «Zəmanəmizin ən görkəmli siyasətçilərindən biri, böyük dövlət xadimi, təşkilatçı və qurucu bir şəxsiyyət kimi tanınan Heydər Əliyev həm də böyük təfəkkür sahibi, ədəbiyyat və sənət bilicisi» (1, 3) kimi daha da parlaq bir işıqla xalqın həyatına daxil oldu.

«Heydər Əliyevin Azərbaycan elmi, mədəniyyəti, bütövlükdə mənəvi həyatı barədə müxtəlif mülahizələri yalnız dünən, bu gün üçün deyil, sabah üçün də həmin sahələr üzrə mütəxəssislərin müraciət edəcəyi, faydalanacağı metodoloji-ideoloji əhəmiyyətə malik fikirlərdir. Buna görə də həmin mülahizələrin sistemə salınıb öyrənilməsinə, elmi-professional baxımdan şərh edilib dəyərləndirilməsinə... böyük ehtiyac vardır. Heydər Əliyev... aktiv siyasi fəaliyyətdə olduğu, əsas hissəsini Azərbaycana rəhbərliyə sərf etdiyi otuz ildənartıq bir dövrdə Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında, elm və incəsənət xadimlərinin yaradıcılığının çiçəklənməsində əvəzsiz rol oynamaqla yanaşı bir nəzəriyyəçi-mütəfəkkir kimi də çıxış etmiş, heç zaman elmi dəyərini, fəlsəfi məzmununu itirməyəcək fikirlər söyləmişdir» (2, 8). «Ədəbiyyat məclisində gözəl ədəbiyyatçı, mədəniyyət tədbirlərində ilhamlı sənətşünas, siyasi həyatda usta siyasətçi və iqtisadçı kimi yüksək bilik nümayiş etdirən Heydər Əliyev, haqqında danışdığı hər bir mövzusunun mahiyyətinə vararaq yüksək erudisiya, dərin məlumat, zəngin həyat təcrübəsinə malik olduğunu hər dəfə sübuta yetirir. Onun müxtəlif münasibətlərlə ədəbiyyat və incəsənət haqqında, yaradıcı ziyalılar barədə və xüsusilə, böyük siyasət haqda söylədiyi, öz mahiyyətinə və ümumiləşdirici qüvvəsinə görə aforizm statusu almış fikirləri dediklərimizi təsdiqləyir» (3, 38). Belə qiymətli, böyük məna kəsb edən fikirlərdən biri də budur: «Xalq gərək daim öz kökünü xatırlasın» (2, 281). Öz milli kökünə bağlı olan, xalqını dərin bir məhəbbətlə sevən, doğma dilinə dərinlənən, bu dilin bütün incəliklərini duyan və ondan mənəvi zövq alan, xalqının tarixi, mədəniyyəti, elmini əsaslı şəkildə mənimsəyən Heydər Əliyev dediyi bu sözlərə daim sadıq qalmışdır.

«Xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları içərisində fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərdən ən yüksəyi, ən böyüyü mədəniyyətdir. Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəli gələcək, həmişə yaradacaq, həmişə inkişaf edəcəkdir» (3, 39). Tezis şəklində deyilmiş bu sözlər Heydər Əliyevin mədəniyyətə, incəsənətə, onun xalqın ictimai-tarixi inkişafında

tutduğu mövqeyə verdiyi böyük qiymətin təzahürüdür. Heydər Əliyev musiqi sənətinə xüsusi bir önəm verir: «Hər bir bədii əsər insanlara müsbət təsir göstərir – onların xarakterlərinin formalaşmasına, inkişaf etməsinə, mədəni səviyyəsinin artmasına böyük təsir göstərir. Amma musiqi vasitəsilə göstərilən təsir bütün o biri əsərlərin təsirindən yüksəkdir» (3, 39). Bu sözlər, həmçinin, musiqi sənəti, ayrı-ayrı əsərlər haqda söylənən, əsl musiqişünas mövqeyini xatırladan fikirlər həssas musiqi duyumuna, nəfis zövqə, musiqini intellektual səviyyədə qavrama qabiliyyətinə malik olan, dinlədiyi əsərlərin təsiri ilə ən ali hislər yaşayan və bu hisslərlə mənən zənginləşən müdrik bir insandan xəbər verir.

«Azərbaycan xalqı zəngin musiqi irsinə malikdir, biz folklor musiqisini nəzərdə tuturuq, o musiqini ki, xalq yaratmış və əsrlər, qərinələr boyu nəsil-dən-nəsilə ötürmüşdür. Biz professional musiqini nəzərdə tuturuq, hansı ki, Azərbaycanda, müqayisədə, yaxın dövrlərdə, əsrimizin əvvəllində yaranmışdır, lakin tarixən qısa bir müddət ərzində böyük və şərəfli yol keçmişdir və indi müasir professional incəsənətin çox yüksək bir səviyyəsində durur. Sizin yaradıcılıq fəaliyyətinizin əsası, bazası – budur. Sizin geniş istifadə etməli olduğunuz münbit material – budur» (4, 8).

Bu sözlər dünən üçün, bu gün üçün, gələcək üçün deyilmiş sözlərdir, gələcək nəsillərə verilən tapşırıq-nəsihətdir. Bəstəkarlara ünvanlanmış bu sözlər hər bir musiqi sənətkarı üçün nümunə olmalı və həyat qayəsinə çevrilməlidir. Çünki məhz bu yolla istiqamətlənmə Azərbaycan musiqisinin əbədi yaşarılığına təminat verir.

«Bəstəkarın ustalığı, onun yüksək professionalizmi ondan ibarət olmalıdır ki, Azərbaycan xalq musiqisi, milli melodiylar, Azərbaycan folkloru əsasında toplanmış sərvətləri istifadə edərək bütün janrlarda fundamental əsərlər yaratsın» (4, 17) - deyən və Azərbaycan xalq musiqi yaradıcılığını mədəni irsimizin ən zəngin qatlarından biri kimi qəbul edən, dəyərləndirən H.Əliyev bu sərvətlərdən səmərəli istifadə olunmasının vacibliyini, yeni əsərlərin milli zəmində yaranması zərurətini bir daha vurğulayır. F.Əmirovun və Niyazinin simfonik muğamlarına toxunan H.Əliyev demişdir: «Bu əsərlərin əsasında bizim qədim muğamlarımız durduğu halda, onlar nə qədər peşəkarcasına yazılmış, xalq melodiyları necə yaradıcı surətdə istifadə olunmuş, folklor və müasirlik necə də bacarıqla, üzvi surətdə sintezləşdirilmişdir. Fikrimizcə sizin getməli olduğunuz yol – budur. Bu zəmin əsasında əsərlər yaranarsa, onlar çox qabarıq milli formaya, milli koloritə malik olacaq, özündə Azərbaycan

musiqisinə xas olan səciyyəvi çalarları daşıyacaqdır» (4, 17) - dəqiq, aydın, müdrikcəsinə deyilmiş sözlər.

Ümumiyyətlə, «H.Əliyev sənətdən millilik, müasirlik tələb edir: təbiiliyi, doğruluğu onun əsas məziyyətlərindən sayır, təsir və gücünü yüksək qiymətləndirirdi» (5, 86).

2000-ci illərdən başlayaraq Respublikamızın musiqi həyatında xüsusi bir canlanma hiss olunur: müxtəlif musiqi festivalları, müasir musiqi, caz musiqisi, klassik musiqi və s. üzrə konsert proqramları, musiqi problemlərinə həsr olunmuş çoxsaylı konfrans və seminarlar, Azərbaycanın dahi musiqi xadimləri – bəstəkar və ifaçılarının tarixi hadisəyə çevrilən yubiley tədbirləri. Bir çox mədəni hadisələrin, eləcə də yubileylərin keçirilməsinin təşəbbüskarı, hətta təşkilatçısı da məhz H.Əliyev olmuşdur. H.Əliyev demişdir: «Bu yubileylərin keçirilməsində məqsəd həmin şəxslərin özlərinin yada salınmasından çox, xalqın elminin, mədəniyyətinin, mənəviyyatının zənginliyini nümayiş etdirməkdir və indiki nəsllə, gələcək nəsillərə onlardan daha faydalı istifadə etmək üçün imkan yaratmaqdır» (2, 203). Doğrudan da, «Azərbaycanın... böyük və tarix şəxsiyyətlərinin yubileyləri ümumxalq tədbirləri» (2, 203) nə çevrilir, bütöv bir zamanı əhatə edir, respublikamızın kənd və rayonlarında, ayrı-ayrı şəhərlərinin müxtəlif təşkilat və müəssisələrində çoxlu sayda konfrans və müəhazirələr, xatirə gecələri, konsert proqramları və bir çox başqa tədbirlər həyata keçirilir. Bu isə yubilyarın yaradıcılığının bir daha öyrənilməsi, tədqiqi və təbliğinə, beləliklə də, mədəniyyətimizin inkişafına xidmət edən hadisələrə çevrilir.

«Dədə-Qorqud» - 1300 yubileyinin xatırlamaq yerinə düşərdi. Xalqımızın mədəni həyatında tarixi, ictimai-siyasi hadisəyə çevrilən, qorqudşünaslıq elminin inkişafında sıçrayışa səbəb olan bu yubiley münasibətilə H.Əliyev aşağıdakı sözləri söyləmişdir: «Yeni ilə, yeni minilliyə biz Qorqud bayrağı altında, Qorqud övladları kimi, Qorqud mənəviyyatını yaşadan insanlar kimi qədəm qoyuruq» (6). Böyük məna kəsb edən bu fikri, bir azərbaycanlı olaraq, böyük fəxrlə, tariximizi, elmimizi, mədəniyyətimizi qorumağa, irəliyə doğru aparmağa borclu ondan gənc nəsillərə örnək, çağırış kimi qəbul etmək olar.

Qorqud kimi müdrik, ölməz və əbədi!

Yubiley tədbirlərində H.Əliyevin parlaq çıxışlarını vurğulamamaq mümkün deyil. Son dövrlər, demək olar ki, yazılı mətndən imtina edən və şifahi nitqə üstünlük verən H.Əliyev mövzu ətrafında zəngin bilik, erudisiya, çevik təfəkkür tərz, fenomenal yaddaş nümayiş etdirirdi. O, çıxış zamanı məqa-

mın, şəraitin diqtə etdiyi bir anda dəqiq, «düz yerinə düşən», ağıllı, elmi cəhətdən əsaslandırılmış, heyratəmiz fikirlər söyləyir, keçmişin və bu günün tarixi hadisələrini qeyri-adi bir dəqiqliklə xatırlayır, ən mürəkkəb fikirləri belə sadə və aydın bir dildə çatdırı bilirdi. «H.Əliyev konkret məsələlər üzərində düşünə-düşünə danışmağı, danışa-danışa nəticə çıxarmağı və müdrik ümumiləşdirmələr verməyi xoşlayır. Şifahi nitqin sonsuz improvizasiya imkanını onun qədər məntiqli bir şəkildə idarə edən nətiqə çox az-az hallarda təsadüf olunur» (2, 225).

Son illərdə respublikamızda Aşıq Ələskərin, C.Qaryağdı oğlunun, Bülbülün, Xan Şuşinskinin və başqalarının təntənəli yubiley tədbirləri keçirilmiş, görkəmli xanəndə və ifaçılara dövlət orden və medalları təqdim edilmiş, fəxri adlar, fərdi təqaüdlər verilmişdir. Heydər Əliyev özü bu haqda demişdir: «İncəsənətə, mədəniyyətə hörmət, qayğı hər bir siyasi rəhbərin borcudur. Mən sənət haqqında, sənətkar haqqında bir qərar qəbul edəndə fikirləşirdim ki, bu qərar xalqın mədəni inkişafına nə dərəcədə təsir göstərə bilər. Mədəniyyətin tərəqqisinə təsiri necə olar. İstərdim ki, xalqın mədəni tərəqqisi yüksək olsun, mədəniyyəti inkişaf etsin.

Mən incəsənətin müxtəlif sahələrində çalışan mədəniyyət xadimlərini öz işləmə görə qiymətləndirməyi üstün tuturam. Sənət adamlarına yaratdıqları heykələ, memarlıq abidəsinə, bəstələdiyi musiqiyə, oynadıqları rollardakı ifa tərzinə görə qiymət vermək lazımdır» (7). Heydər Əliyevin sənət meyarı – budur.

2003-cü ildə MEA Rəyasət Heyətinin qərarı ilə yeni bir institut – Folklor İnstitutu yaradılmışdır. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən «Folklor sarayı» Elmi Mərkəzinə MEA-nın müstəqil institutu statusu verilmişdir. İnstitutun direktoru H.İsmayilov bu hadisəni belə qiymətləndirmişdir: «MDB məkanında müstəqil Folklor İnstitutun yaradılması ilk hadisədir. Bunu ölkə başçısının xalqının, dövlətinin kökünə, milli mənəvi dünyamıza daha bir ehtiramı kimi qəbul etməliyik. Möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyevin təşəbbüsü, diqqət və qayğısı ilə formalaşmış «Folklor sarayı» Elmi-Mədəni Mərkəzin mövcudluğu faktı Azərbaycan xalqının mənəvi ehtiyatlarının demokratik cəmiyyət və dövlət quruculuğu işinə səfərbər edilməsinin real təzahürüdür. Humanitar İnstitutların genişləndirilməsi və fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində görülən işlər də bunu bir daha təsdiqləyir... Ölkə başçısının bu addımı xalqının və dövlətinin milli mənəvi sərvətlərinə ən böyük məhəbbətinin, qayğısının təzahürüdür» (8). Yeniyaradı-

lan bu Folklor İnstitutu Azərbaycan ədəbi elminin inkişafında – folklorumuzun toplanması, nəşri, tədbiqi və təbliğində, eyni zamanda, qorunmasında da böyük rol oynayır.

Biz Heydər Əliyevin musiqi mədəniyyəti, xüsusilə, xalq musiqi yaradıcılığının inkişaf etdirilməsi, təbliği yolunda göstərdiyi xidmətlərin cuzi bir hissəsini bir çıxış çərçivəsində əhatə etməyə çalışırıq. Çıxışımı yenə də Heydər Əliyevin sözləri ilə bitirmək istədim: «Xalqını, onun ədəbiyyatını, mədəniyyətini, incəsənətini, dilini sevən hər bir şəxs, harada olursa olsun, xalqının ədəbiyyatının, mədəniyyətinin, incəsənətinin, dilinin inkişafına, millətinin tərəqqisinə çalışmalıdır» (7). Bütün ömrünü Azərbaycan xalqının tərəqqisinə həsr edən Ulu öndərin həyat səlnaməsi hər birimiz üçün örnək, nümunə olmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Aforizmlər. 1997, səh. 3.
2. N.Xudiyev. Heydər Əliyev və Azərbaycan dili. 1997, səh. 8
3. Ü.Talıbzadə. Heydər Əliyev və musiqi. Bax.: Heydər Əliyev və Azərbaycan incəsənəti. 2000, səh. 38.
4. H.Əliyev. Bəstəkarın yüksək borcu və vəzifələri. 1979. səh. 8.
5. İ.Kərimov. Azərbaycan teatrı və incəsənətinin inkişafında H.Əliyevin rolu. Bax.: H.Əliyev və Azərbaycan incəsənəti. 2000, səh. 86.
6. «Xalq» qəzeti 10 aprel 2003.
7. H.Əliyev və Azərbaycan incəsənəti. 2000.
8. «Xalq» qəzeti. 5 aprel 2003, səh. 6.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, xalq musiqisi, kitabça, musiqi mədəniyyəti, sosial-siyasi fəallıq.

Ирада Кочарли (Азербайджан)

Гейдар Алиев и народная музыка

Автор статьи привлекает внимание читателей к брошюре «Высокий долг и предназначение композитора» Г.Алиева, оценивает эту брошюру как программный документ о музыкальном искусстве, имеющий перспективное значение. В статье особо отмечается, что основные положения этой брошюры стали главными для последующей общественно-по-

литической деятельности Г.Алиева, в его отношении к народной музыки и вообще к музыкальному искусству Азербайджана.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, народная музыка, брошюра, музыкальное искусство, общественно-политическая деятельность.

Irada Kocharli (Azerbaijan)

Heydar Aliyev and folk music

The author of the article draws the readers' attention to Heydar Aliyev's brochure "Composer's high debt and destination" published in 1979, estimates this brochure as a program document about music art having prospective significance. In the article there is especially noted that main principles of this brochure became basic for further social-political activity of Heydar Aliyev, in his treatment to folk music and generally to music art of Azerbaijan.

Keywords: Heydar Aliyev, folk music, brochure, music culture, social-political activity.